

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2017-24-17AE Rīgā

2017. gada 2.jūnijā

Nr.6-6/19

[..]
[..]

Aizsardzības ministrijai
kanceleja@mod.gov.lv

Par slimības naudu, esot rezerves karavīru militārajās mācībās

[1] Tiesībsargs, izskatot [..] (turpmāk arī – iesniedzēja) 2017.gada 3.maija iesniegumu (reģistrācijas Nr.614) ar lūgumu konstatēt Aizsardzības ministrijas (turpmāk arī – ministrija) rīcībā Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 109., 111.panta un labas pārvaldības principa pārkāpumu, neapmaksājot darbnespējas lapu A par periodu, kad iesniedzēja atradās aktīvajā dienestā rezerves karavīru militārajās mācībās, ierosināja pārbaudes lietu par Satversmes 91. panta pirmā teikuma, 109.panta un labas pārvaldības principa ievērošanu.

[2] Faktiskie apstākļi

[2.1] No iesnieguma un tam pievienotajiem materiāliem tiesībsargs konstatēja, ka iesniedzēja piedalījās rezerves karavīru mācībās, kas norisinājās no 2016.gada 17.oktobra līdz 31.oktobrim. Mācību laikā (2016.gada 21.oktobrī) Nacionālo bruņoto spēku (turpmāk arī – NBS) Nodrošinājuma pavēlniecības 3.reģionālā nodrošinājuma centra Medicīnas centra (turpmāk – Medicīnas centrs) speciālists iesniedzējai izsniedza darbnespējas lapu A muguras sāpju dēļ.

NBS Medicīnas centra speciālists noslēdza darbnespējas lapu A 2017.gada 31.oktobrī un nosūtīja iesniedzēju turpmākai ārstēšanai pie ģimenes ārsta. Ģimenes ārsts izsniedza darbnespējas lapu B līdz 2016.gada 30.decembrim. Veicot rentgena izmeklējumus, iesniedzējai tika konstatēta mugurkaula nobīde (skolioze, kifoze), tāpat iesniedzēja tika nosūtīta arī pie speciālistiem – neirologa un rehabilitologa, kas radīja izdevumus 92,02 euro apmērā.

Lai piedalītos rezerves karavīru mācībās, darba devējs iesniedzējai piešķīra bezalgas atvaļinājumu, tādējādi darba devējs neapmaksāja iesniedzējas darbnespējas lapu A.

Iesniedzēja 2017.gada 16.janvārī vērsās Aizsardzības ministrijā, lūdzot:

- 1) veikt darbnespējas lapas A apmaksu;

- 2) piešķirt vienreizēju veselības bojājuma pabalstu par 2016.gada 21.oktobrī konstatēto veselības bojājumu;
- 3) izmaksāt veselības aprūpes pakalpojumu izdevumu kompensāciju 92,02 euro apmērā;
- 4) nodrošināt medicīniskās rehabilitācijas kursa saņemšanu vai tā apmaksu pilnā apmērā.

[2.2] Aizsardzības ministrija ar 2017.gada 31.marta lēmumu Nr.MV-N/889 “Par iesnieguma izskatīšanu” (turpmāk – Lēmums) atteica iesniedzējai darbnespējas lapas A apmaksu, tāpat arī vienreizēju veselības bojājuma pabalstu, veselības aprūpes pakalpojumu izdevumu kompensāciju un medicīniskās rehabilitācijas kursa saņemšanu vai apmaksu. Lēmums pamatots ar turpmāk minētiem argumentiem.

Saskaņā ar likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 1.panta 5.punktu slimības nauda ir algotā darbā gūtie ienākumi, ko darba devējs izmaksā no darba samaksas fonda darba ņēmējam darba nespējas gadījumā.

Minētā likuma 36.panta pirmā daļa paredz, ka darba devēja pienākums ir darba ņēmējiem, kuriem darba periodā iestājusies ar Ministru kabineta noteiktajā kārtībā izsniegtu darbnespējas lapu apliecināta pārejoša darba nespēja (izņemot darba nespēju, kas saistīta ar grūtniecību un dzemdībām un slima bērna kopšanu), izmaksāt no saviem līdzekļiem slimības naudu ne mazāk kā 75 procentu apmērā no vidējās izpeļņas par otro un trešo pārejošas darba nespējas dienu un ne mazāk kā 80 procentu apmērā — par laiku no ceturtās darba nespējas dienas, taču ne ilgāku par 10 kalendāra dienām. Slimības naudu aprēķina par darbnespējas dienām (stundām), kurās darba ņēmējam būtu bijis jāstrādā. [..]

Tādējādi slimības nauda ir paredzēta konkrētam mērķim – kompensēt darbiniekam algotā darbā gūstamo ienākumu zaudēšanu sakarā ar darbnespējas iestāšanos. Rezerves karavīrs, piedaloties militārajās mācībās, neveic algotu darbu, līdz ar to militāro mācību laikā gūtā darbnespēja nav slimības naudas izmaksāšanas gadījums šā likuma izpratnē.

Sociālās garantijas, kas pienākas rezerves karavīriem ir uzskaitītas Militārā dienesta likuma 66.panta septītajā daļā: [..] Uz militārajām mācībām iesauktajam rezerves karavīram par katru militāro mācību dienu izmaksā kompensāciju no Aizsardzības ministrijai piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem. Kompensācijas apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets. Uz rezerves karavīru militāro mācību laikā attiecas Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 21.panta pirmā, otrā un ceturtā daļa.

Tāpat lēmumā ir atsauce uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta pirmo daļu, kas paredz, ka valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām. Tā darbojas normatīvajos aktos noteiktās kompetences ietvaros. Valsts pārvalde savas pilnvaras var izmantot tikai atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim. Ņemot vērā, ka normatīvie akti neparedz slimības naudas aprēķināšanu un izmaksāšanu rezerves karavīriem saistībā ar militāro mācību laikā radušos darbnespēju un nesaņemto kompensāciju, ministrija nav tiesīga izmaksāt slimības naudu.

Attiecīgi ministrija atteica piešķirt vienreizēju veselības bojājuma pabalstu par iesniedzējas norādīto veselības bojājumu, jo tas neatbilst Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma (turpmāk – Atlīdzības likums) 21.panta otrajā daļā norādītajiem priekšnoteikumiem¹, proti, mugurkaula bojājumi iesniedzējai bija konstatēti jau 2009.gadā un iesniedzējas norādītie veselības bojājumi nav trauma, bet gan slimība, kas attīstās ilgstošā laika periodā.

Tāpat ar Lēmumu atteikts nodrošināt medicīniskās rehabilitācijas kursa saņemšanu vai tā apmaksu, jo saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 6.augusta noteikumu Nr.468 “Noteikumi par aktīvā dienesta karavīru un zemessargu veselības aprūpes sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas nosacījumiem, apmaksājamo pakalpojumu veidiem un

¹ Pēc būtības Atlīdzības likums paredz šādus priekšnoteikumus: 1) karavīrs ir guvis veselības bojājumu, kuru ārstniecības persona ir atzinusi par vieglu, vidēji smagu vai smagu; 2) veselības bojājums ir gūts aktīvā dienesta laikā; 3) veselības bojājums ir gūts, pildot dienesta pienākumus.

izdevumu apmaksas kārtību” (turpmāk arī – Noteikumi Nr.468) 1.² un 3.punktu³ iesniedzējas norādītie veselības aprūpes pakalpojumi nav kompensējami. Iesniedzēja nevar saņemt arī veselības aprūpes pakalpojumu izdevumu kompensāciju un medicīniskās rehabilitācijas kursa apmaksu kā atvaļinātais profesionālā dienesta karavīrs, jo attiecībā uz iesniedzēju nav izpildījies neviens Militārā dienesta likuma 59.panta otrajā daļā paredzētais nosacījums.

[3] Tiesībsarga vērtējums

[3.1] Satversmes 111.pants paredz, ka valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

Tiesības uz veselību pieder pie sociālajām tiesībām. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka šo tiesību nodrošināšanā valsts pienākumu apjoms var būt atkarīgs no tās rīcībā esošajiem resursiem.⁴ Tāpat sociālo tiesību jomā valstij parasti ir plaša rīcības brīvība izvēlēties, kādā veidā tā ierobežoto resursu ietvaros savas saistības izpildīs. Šī rīcības brīvība nav neierobežota.⁵

No lietas materiāliem nevar konstatēt, ka iesniedzējai būtu liegtas tiesības uz veselību vai medicīniskās palīdzības minimumu. Tas, ka likums neparedz kompensēt iesniedzējas izdevumus veselības aprūpei un rehabilitācijai, nav pats par sevi vērtējams kā tiesību uz veselību pārkāpums. Proti, iesniedzējai netika liegta ārstniecība, bet gan tieši pretēji – tā tika nodrošināta.

[3.2] Savukārt izvērtēt, vai iesniedzējas veselības traucējumi ir tādi, par kuriem bija jāpiešķir vienreizēju veselības bojājuma pabalstu, nav tiesībsarga kompetencē.

Vienlaikus tiesībsargs vērs Aizsardzības ministrijas uzmanību uz Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2017.gada 31.janvāra spriedumu lietā Nr. A420561512, kurā secināts, ka: “ar Atlīdzības likuma 21.panta otrajā daļā lietoto jēdzienu „veselības bojājumi” tā parastajā nozīmē var tikt saprastas gan traumas, gan slimības.

[..] Tādēļ Atlīdzības likuma 21.panta piemērošanas kontekstā nav saskatāma nekāda principiāla juridiska atšķirība starp karavīra gūtu traumu un slimību, ciktāl ir konstatējama konkrētā veselības bojājuma cēloniska saistība ar militārā dienesta pienākumu izpildi.”

Arguments, ka iesniedzējas gūtais veselības bojājums ir slimība, nevis trauma, un tāpēc nav iespējams piešķirt vienreizēju veselības bojājuma pabalstu, ir pretrunā ar pastāvošo tiesu praksi. Šādos gadījumos ministrijai ir jāvērtē veselības bojājuma cēloņsakarība ar dienesta pienākumu izpildi. Tādējādi, arī, ja iesniedzējai bija konstatēti mugurkaulāja defekti jau 2009.gadā, ministrijai bija rūpīgi jāizvērtē vai iesniedzējas slimības saasinājums nav tieši saistīts ar veicamajiem pienākumiem, piedaloties rezerves karavīru mācībās.

[3.3] Jāvērš uzmanība, ka iesniedzēja neizmantoja savas ar Administratīvā procesa likumu piešķirtās tiesības pārsūdzēt Lēmumu tiesā, tādējādi Lēmums ir stājies spēkā un kļuvis nepārsūdzams.

Vienlaikus Tiesībsarga likuma 11.panta 4.punkts nosaka, ka viena no tiesībsarga funkcijām ir jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu. Ņemot

² Noteikumu Nr.468 1.punkts paredz, ka noteikumi nosaka apmaksāto veselības aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas nosacījumus, apmaksājamo pakalpojumu veidus un apmaksas kārtību, kā arī veselības aprūpes pakalpojumus un neapmaksājamus izdevumus aktīvā dienesta karavīriem (turpmāk – karavīri) un zemessargiem

³ Noteikumu Nr.468 3.punkts paredz, ka izdevumus par šajos noteikumos minētajiem veselības aprūpes pakalpojumiem sedz, ja tos ir saskaņojis un apstiprinājis Nacionālo bruņoto spēku vienības vai Zemessardzes vienības ārsts.

⁴ Satversmes tiesas 2008.gad 29.septembra sprieduma lietā Nr.2008-37-03 12.1.2.punkts.

⁵ Satversmes tiesas 2010.gada 7.janvāra sprieduma lietā Nr.2009-12-03 8.3.punkts.

vērā minēto, tiesībsargs izvērtēs Satversmes 91.panta pirmā teikuma, 109.panta un labas pārvaldības principa ievērošanu Aizsardzības ministrijas rīcībā.

[3.4] Aizsardzības ministrija Lēmumā norādījusi, ka normatīvie akti neparedz slimības naudas aprēķināšanu un izmaksāšanu rezerves karavīriem saistībā ar militāro mācību laikā radušos darbnespēju un nesaņemto kompensāciju, tāpēc ministrija nav tiesīga izmaksāt slimības naudu.

[3.4.1] Militārā dienesta likuma 66.panta septītā daļa paredz, ka uz militārajām mācībām iesauktajam rezerves karavīram darba devējs piešķir atvaļinājumu bez darba samaksas saglabāšanas norīkojumā norādītajā laikā līdz 60 dienām kalendāra gadā.

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 200.¹panta pirmā daļa nosaka, ka par rezerves karavīra neierašanos uz kārtējām vai pārbaudes militārajām mācībām Nacionālo bruņoto spēku rezerves uzskaites struktūrvienības izsniegtajā pavēstē noteiktajā vietā un laikā - uzliek naudas sodu līdz divsimt desmit *euro*. Savukārt minētā panta otrā daļa nosaka, ka par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas atkārtoti gada laikā pēc administratīvā soda uzlikšanas, - uzliek naudas sodu līdz trīssimt piecdesmit *euro*.

Tādējādi, ja iesniedzēja neierastos uz rezerves karavīru mācībām, viņa tiktu sodīta, tāpat arī iesniedzējas darba devējam ir ar likumu uzlikts pienākums piešķirt iesniedzējai bezalgas atvaļinājumu uz rezerves karavīru mācību laiku. Secināms arī, ka, ja persona ir iesaukta rezerves karavīru mācībās, tā piespiedu kārtā nevar gūt ienākumus no darba.

[3.4.2] Militārā dienesta likuma 66.panta septītā daļa arī paredz, ka [...] uz militārajām mācībām iesauktajam rezerves karavīram par katru militāro mācību dienu izmaksā kompensāciju no Aizsardzības ministrijai piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem. Kompensācijas apmēru un izmaksas kārtību nosaka Ministru kabinets.

Ministru kabineta 2007.gada 20.novembra noteikumu Nr.780 "Noteikumi par kārtību, kādā izmaksājama kompensācija uz militārajām mācībām iesauktajiem rezerves karavīriem, un kompensācijas apmēru" (turpmāk arī – Noteikumi Nr.780) 2.punkts nosaka, ka rezerves karavīrs, kas piedalās militārajās mācībās, atkarībā no dienesta pakāpes par vienu dienu saņem kompensāciju 5 % apmērā no mēneša bāzes algas, kas noteikta profesionālā dienesta karavīram ar līdzvērtīgu dienesta pakāpi.

Noteikumu Nr.780 3.punkts nosaka, ka kompensāciju aprēķina proporcionāli militārajās mācībās pavadīto dienu skaitam.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2016.gada 16.augusta noteikumu Nr. 538 "Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 20. novembra noteikumos Nr. 780 "Noteikumi par kārtību, kādā izmaksājama kompensācija uz militārajām mācībām iesauktajiem rezerves karavīriem, un kompensācijas apmēru"", ar kuriem grozīja Noteikumus Nr.780, anotāciju rezerves karavīra iesaukšana uz mācībām ir domāta zudušo iemaņu un zināšanu atjaunošanai, tādējādi atlīdzinot karavīra dienestu kompensācijas veidā⁶.

Tiesībsargs secina, ka kompensācija tiek piešķirta, lai atlīdzinātu personai tos zaudējumus, kas rodas, piedaloties rezerves karavīru mācībās, jo pretējā gadījumā personai būtu pienākums piedalīties mācībās un tai nebūtu nodrošināti iztikas līdzekļi. Pēc būtības kompensācija aizstāj darba algu uz laiku, kamēr persona atrodas rezerves karavīru mācībās, un tiek maksāta tikai par tām dienām, kad persona piedalās mācībās.

[3.4.3] Saskaņā ar likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 1.panta 5.punktu slimības nauda ir algotā darbā gūtie ienākumi, ko darba devējs izmaksā no darba samaksas fonda darba ņēmējam darba nespējas gadījumā.

Likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" 36.panta pirmā daļa paredz, ka darba devēja pienākums ir darba ņēmējiem, kuriem darba periodā iestājusies ar Ministru kabineta noteiktajā kārtībā izsniegtu darbnespējas lapu apliecināta pārejoša darba nespēja

⁶ Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?dateFrom=2016-05-30&dateTo=2017-05-30&text=Noteikumi+par+k%C4%81rt%C4%ABbu%2C+k%C4%81d%C4%81+izmaks%C4%81jama+%&org=0&area=0&type=0>

(izņemot darba nespēju, kas saistīta ar grūtniecību un dzemdībām un slima bērna kopšanu), izmaksāt no saviem līdzekļiem slimības naudu ne mazāk kā 75 procentu apmērā no vidējās izpeļņas par otro un trešo pārejošas darba nespējas dienu un ne mazāk kā 80 procentu apmērā — par laiku no ceturtās darba nespējas dienas, taču ne ilgāku par 10 kalendāra dienām. Slimības naudu aprēķina par darbnespējas dienām (stundām), kurās darba ņēmējam būtu bijis jāstrādā. [..].

Ja darbinieks slimības laikā atradies atvaļinājumā bez darba samaksas saglabāšanas, darba devējam nav pienākuma maksāt slimības naudu (darbnespējas lapu A), jo darbinieks šajā laikā nekādus ienākumus nezaudē. Jo saskaņā ar likuma „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 36. panta pirmo daļu darba devējs slimības naudu aprēķina par darbnespējas dienām (stundām), kurās darba ņēmējam būtu bijis jāstrādā.

Attiecīgi, ja persona atrodas bezalgas atvaļinājumā rezerves karavīru mācību dēļ un darbnespējas dēļ nevar piedalīties mācībās, tā nesaņem ne darba algu, ne kompensāciju un arī ne slimības naudu darbnespējas gadījumā.

[3.5] Satversmes 91.panta pirmais teikums nosaka, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Tas nozīmē, ka nevienlīdzīga attieksme ir jāattaisno. Ja šāds attaisnojums nav pieļaujams vai nav pietiekams, tad vienlīdzības princips ir pārkāpts.

Proti, vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlaikus vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats⁷.

Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam, ir nepieciešams noskaidrot:

- 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;
- 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām (personu grupām);
- 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.⁸

[3.5.1] Saskaņā ar Militārā dienesta likuma 66.panta otro daļu militāro mācību laikā rezerves karavīrs pilda aktīvo dienestu, viņam ir karavīra statuss, un mācību laiks tiek ieskaitīts viņa izdienas stāžā.

Tādējādi karavīri, kas atrodas pastāvīgajā dienestā, un rezerves karavīri, kas ir iesaukti uz mācībām, uz rezerves karavīru mācību laiku ir salīdzināmas personas.

[3.5.2] Saskaņā ar Militārā dienesta likuma 48.panta pirmā daļa nosaka, ka profesionālā dienesta karavīrs aktīvā dienesta laikā saņem atlīdzību, kuru nosaka atbilstoši Atlīdzības likumam.

Atlīdzības likuma 3.panta pirmā daļa nosaka, ka valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu (darbinieku) atlīdzību šā likuma izpratnē veido darba samaksa, sociālās garantijas un atvaļinājumi. Darba samaksa šā likuma izpratnē ir mēnešalga, piemaksas, prēmijas un naudas balvas. Sociālās garantijas šā likuma izpratnē ir pabalsti, kompensācijas, apdrošināšana un šajā likumā noteikto izdevumu segšana.

Atlīdzības likuma 3.panta trešā daļa nosaka, ka valsts vai pašvaldības institūcija neizmaksā un iekšējos normatīvajos aktos, pašvaldības saistošajos noteikumos, darba koplīgumos un darba līgumos amatpersonai (darbiniekam) neparedz citādu atlīdzību kā tā, kas noteikta šajā likumā, izņemot šajā pantā paredzētos gadījumus.

⁷ Satversmes tiesas 2005.gada 11.novembra sprieduma lietā Nr.2005-08-01 5.punkts.

⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2010.gada 2.februāra spriedums lietā Nr.2009-46-01, 7.punkts.

Attiecīgi Atlīdzības likuma 3.panta piektās daļas 5.punkta a)apakšpunkts paredz, ka šā panta trešā daļa neattiecas uz gadījumiem, kad, ievērojot šajā likumā noteiktos ierobežojumus, likumā noteiktajos gadījumos izmaksā slimības naudu.

Tādējādi, ja saskaņā ar likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” karavīram ir noteikta darbnespēja, viņam tiek izmaksāta slimības nauda.

Ņemot vērā minēto, Aizsardzības ministrijas norāde uz regulējuma neesamību attiecībā uz rezerves karavīriem, rada atšķirīgu attieksmi pret karavīriem, kas ir patstāvīgajā dienestā, un rezerves karavīriem mācību laikā.

[3.5.3] Satversmes 109.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

Satversmes 109.pants tieši paredz, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir darbnespējas gadījumā.

Konstatējot, ka rezerves karavīri, kas iesaukti mācībās, atrodas salīdzināmā situācijā ar karavīriem pastāvīgajā dienestā, nevar identificēt leģitīmu mērķi, lai liegtu rezerves karavīram sociālo nodrošinājumu tā darbnespējas gadījumā mācību laikā. Tiesībsargs vērs uzmanību, ka papildu slogs valsts budžetam nevar būt pamats atšķirīgas attieksmes pieļaušanai salīdzināmās situācijās.

[3.6] Kā norādīts tiesību literatūrā, tad mūsdienu juridiskās metodes mācībā ir viennozīmīgi atzīts, ka pat rūpīgi pārdomāts likums nespēj „neregulēt” pilnīgi visus iespējamus tiesiski nozīmīgos dzīves gadījumus, kas būtu pakļaujami šā likuma piemērošanas jomai. Citiem vārdiem, jebkurš likums ir objektīvi „nepilnīgs” [...].⁹

Ņemot vērā minēto, tiesībsargs atzīst, ka likumdevējs vispārīgi ir neregulējis slimības naudas piešķiršanu karavīriem. Likumdevējs ir regulējis ierasto situāciju, proti, tādu, kas ir visbiežāk sastopama un nav neregulējis gadījumus, kad darbnespēja varētu iestāties rezerves karavīram mācību laikā.

Administratīvā procesa likuma 15.panta divpadsmitā daļa noteic, ka iestāde un tiesa nedrīkst atteikties izlemt jautājumu, pamatojoties uz to, ka šis jautājums nav neregulēts ar likumu vai citu ārējo normatīvo aktu (iestāžu un tiesu juridiskās obstrukcijas aizliegums). Tās nedrīkst atteikties piemērot tiesību normu, pamatojoties uz to, ka šī tiesību norma neparedz piemērošanas mehānismu, ka tas nav pilnīgs vai nav izdoti citi normatīvie akti, kas tuvāk regulētu attiecīgās tiesību normas piemērošanu.

Konkrētajā gadījumā Aizsardzības ministrija ir norādījusi, ka nav tiesīga izmaksāt iesniedzējai slimības naudu, jo to pašlaik neparedz normatīvie akti.

Ņemot vērā iepriekš minēto, ir izdarāms secinājums, ka likumdevējs ir pieļāvis atklātu, neapzinātu likuma robu, jo „likumā attiecībā uz noteiktu dzīves gadījumu grupu nav ietverts pozitīvs tiesiskais regulējums, kaut arī šādam regulējumam, ņemot vērā attiecīgā likuma „plānu” un „mērķi”, bija jābūt tajā ietvertam” un „likumdevējs, pieņemot likumu, „nav pamanījis” neregulēt kādu tiesiski nozīmīgu gadījumu grupu vai arī to maldīgi uzskatījis jau par neregulētu likumā”.¹⁰

Kā ir norādījis Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments, tad tiesību piemērošana *praeter legem* (likuma robu aizpildīšana) ir pieļaujama tikai tad, ja likuma klusēšana kādā noteiktā jautājumā neskar apzinātu likumdevēja lēmumu.¹¹

Iepazīstoties gan ar Militārā dienesta likuma, gan Atlīdzības likuma, gan likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” anotācijām nevar secināt, ka likumdevējs ir apzināti izslēdzis rezerves karavīrus no to personu loka, kas ir tiesīgas saņemt slimības naudu.

⁹ Rakstu krājumu Dr.hab.iur., prof. Edgara Melņiša zinātniskajā redakcijā Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Erlens Kalniņš Tiesību tālākveidošana, Rīga, 2003., 126. – 127.lpp.

¹⁰ Turpat, 137. un 142.lpp.

¹¹ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 16.novembra sprieduma lietā Nr.A420436112 8.punkts.

Konkrētajā gadījumā, neizpildot likuma robu, tiek pieļauta nevienlīdzīga attieksme attiecībā uz iesniedzēju un ir pieļaujama likuma roba aizpildīšana, lai panāktu taisnīgu mērķi.

[3.7] Papildus norādāms, ka Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektā daļa paredz, ka valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses.

Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta otrā daļa nosaka, ka valsts pārvalde savā darbībā ievēro cilvēktiesības. Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta trešā daļa nosaka, ka valsts pārvalde darbojas sabiedrības interesēs. Pie sabiedrības interesēm pieder arī samērīga privātpersonas tiesību un tiesisko interešu ievērošana.

Katrā gadījumā pieņemot atteikumu, iestādei rūpīgi jāapsver, vai netiek nesamērīgi aizskartas privātpersonas cilvēktiesības, tāpat lēmumi jāpieņem, nodrošinot personas interesēm vislabvēlīgākais rezultāts.

Tiesībsargs vērš Aizsardzības ministrijas uzmanību uz Administratīvā procesa likuma 86.panta pirmo daļu, kas nosaka, ka adresātam nelabvēlīgu prettiesisku administratīvo aktu var atcelt jebkurā brīdī.

[4] Tiesībsarga rekomendācijas

Tiesībsarga likuma 11. panta 1., 3. un 4. punkts nosaka, ka tiesībsarga funkcijās ietilpst privātpersonas cilvēktiesību aizsardzības veicināšana, labas pārvaldības principa ievērošanas izvērtēšana un veicināšana, kā arī trūkumu atklāšana tiesību aktos, to piemērošanā un trūkumu novēršanas veicināšana jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un ar labas pārvaldības principa ievērošanu.

Tiesībsarga likuma 12. panta 4. punkts, paredz, ka, pildot šajā likumā noteiktās funkcijas, tiesībsargs cita starpā, izskatot pārbaudes lietu sniedz iestādei ieteikumus un atzinumus par tās darbības tiesiskumu, lietderību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

Nemot vērā pārbaudes lietā konstatēto un secināto, tiesībsargs Aizsardzības ministrijai rekomendē:

1) pārtraukt Aizsardzības ministrijas praksi (ja iesniedzējas gadījumam līdzīgās situācijās personām tiek atteikta slimības naudas izmaksa) un rīkoties atbilstoši Satversmes 91.pirmajam teikumam, 109.pantam un labas pārvaldības principam;

2) pārskatīt Aizsardzības ministrijas 2017.gada 31.marta lēmuma Nr.MV-N/889 "Par iesnieguma izskatīšanu" tiesisko pamatojumu, ievērojot šajā atzinumā norādīto, un lemt par iespēju atcelt minēto lēmumu.

Lūdzam informēt tiesībsargu par rekomendāciju īstenošanu līdz šī gada 1.jūlijam.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons